Handleiding
Minder hondenbeten

Inhoudsopgave

Over het LICG 3
Doel van het lespakket 3
Waarom een lespakket? 3
Opbouw van het lespakket 3
Oorkonde-posters 3
Extra opdrachten 4
Suggesties 4
Hebben de leerlingen wel of geen device tot hun beschikking? 4
Les 1 – Lichaamstaal van honden 5
Lesdoel 5
Opbouw van de les 5
Voorbereiding 5
Aanwijzingen per dia en achtergrondinformatie les 1 5
Inleiding 5
Klassengesprek 6
Hondentaal leren 7
Hondentaal oefenen 14
Afsluiting 16
Les 2 – Reageren op een hond 17
Lesdoel 17
Opbouw van de les 17
Voorbereiding 17
Aanwijzingen per dia en achtergrondinformatie les 2 17
Inleiding 17
Dreigen en verdedigen 18
Wat kun je doen? 21
Afsluiting 28
Afsluiting: de oorkondeposter 28

Extra 28
Werkstuk of spreekbeurt 28
Poster 28
Excursie 28

Omvang lespakket: 2 lessen over Honden en voorkomen van hondenbeten.
Doelgroep: PO, groep 6-8.

Over het LICG

Dit lespakket is van het Landelijk InformatieCentrum Gezelschapsdieren (LICG). Het LICG is een onafhankelijke, landelijke organisatie die is opgericht om het welzijn van gezelschapsdieren te verbeteren. We geven betrouwbare en praktische informatie over het verantwoord kiezen en verzorgen van allerlei soorten huisdieren. Het LICG wordt gesteund door de overheid en door onze partners Aeres MBO Barneveld, Dactari, Dibevo, Dierenbescherming en Faculteit Diergeneeskunde van Universiteit Utrecht.

Doel van het lespakket

Het doel van dit lespakket is om het risico te verminderen dat kinderen onbewust hondenbeten uitlokken. Dat doen we door kinderen op een leuke en inhoudelijke manier te leren over de lichaamstaal van honden. Ook leren we kinderen hoe ze zich het beste kunnen gedragen in de omgang met honden of als ze (onverwacht) door een hond worden benaderd.

Waarom een lespakket?

In Nederland wonen tussen 1,5 en 2 miljoen honden. Twintig procent van alle huishoudens in ons land heeft er één of meer. Gelukkig gaat het meestal prima tussen mensen en honden, maar helaas gaat het soms ook mis. Jaarlijks worden duizenden mensen gebeten door een hond. Meer dan de helft van die hondenbeten gebeurt in of rondom huis, door een bekende of eigen hond. Daarbij zijn kinderen vaker het slachtoffer. Kinderen hebben na een hondenbeet bovendien vaker medische hulp nodig dan volwassenen.

Kinderen kennen of begrijpen de lichaamstaal van een hond vaak niet. Ze merken het bijvoorbeeld niet als een hond waarschuwt dat er een grens is bereikt. Zo kan een kind achter een hond aan blijven lopen, terwijl de hond al een paar keer gewaarschuwd heeft dat hij het niet leuk meer vindt. Omdat het kind daar niet op reageert, heeft de hond geen andere mogelijkheden dan grommen en uiteindelijk bijten.

Het LICG is ervan overtuigd dat het aantal bijtincidenten omlaag kan. Daarom zijn wij het voorlichtingsproject ‘Minder hondenbeten!’ gestart. Onderdeel daarvan is dit lespakket. Daarnaast is er onze uitgebreide themawebsite www.minderhondenbeten.nl.

Wij vinden het fijn dat u zich hier ook voor wilt inzetten en met ons lespakket aan de slag wilt gaan. We wensen u leuke en leerzame lessen toe!

Opbouw van het lespakket

Het lespakket bestaat uit twee digitale lessen:

- Les 1. Lichaamstaal van honden
- Les 2. Reageren op een hond

Oorkonde-posters

Bij dit lespakket hoort een oorkonde-poster. De oorkonde is, naast een bewijs van deelname aan de lessen, ook een overzicht van de tien gouden regels. Onderaan de oorkonde kan de naam van het kind worden ingevuld en zet u uw handtekening. Op de achterkant van de poster staat informatie voor de ouders.

Deze oorkonde-posters bestelt u vooraf (gratis en zonder verzendkosten) in de webshop van het LICG. De webshop vindt u hier: https://professionals.licg.nl/Account/Login. U kunt zelf eenvoudig een account aanmaken zodat u kunt bestellen. Bestel eventueel een extra poster om in de klas op te hangen.

Extra opdrachten

Er is een aantal extra opdrachten beschikbaar. U kunt zelf bepalen welke leerlingen u welke opdrachten laat maken.

Suggesties

Hebt u zelf suggesties? Of wilt u uw ervaringen met het lespakket met ons delen? Wij horen het graag! U kunt ons bereiken via info@licg.nl.

Hebben de leerlingen wel of geen device tot hun beschikking?

Bij elk les wordt een presentatie voor op het digibord in twee varianten aangeboden. U maakt vooraf de keuze voor:

- De leerlingen hebben **geen devices** [tablet, notebook of telefoon] tot hun beschikking tijdens de les. *In deze variant is er geen digitale interactie met de leerlingen via het digibord. U schrijft bijvoorbeeld bij het maken van een woordweb zelf de woorden op het digibord.*
- De leerlingen hebben **wel devices** [tablet, notebook of telefoon] tot hun beschikking tijdens de les. *In deze variant is er digitale interactie met de leerlingen via het digibord. Tijdens de les gebruiken ze hun device bijvoorbeeld om woorden in te sturen voor het woordweb.*

Voor meer achtergrondinformatie ga naar www.minderhondenbeten.nl

Les 1 – Lichaamstaal van honden

Lesduur: 1 uur

Digibordles: https://livecloud.online/les-1-Lichaamstaal-van-honden

Benodigdheden: geen

Lesdoel

Het **doel van deze les** is dat kinderen weten dat een hond met zijn hele lijf laat zien wat hij denkt of voelt en hoe je deze hondentaal kunt lezen.

Opbouw van de les

Onderdeel	Dia	Duur	Benodigde materialen
Inleiding	1-3	5 min	
Klassengesprek	4-6	10 min	
Hondentaal leren	7-20	22 min	
Hondentaal oefenen	21-32	20 min	
Afsluiting	33-34	3 min	

Per onderdeel en per dia worden aanwijzingen gegeven en achtergrondinformatie aangereikt voor in de les.

Voorbereiding

Als voorbereiding op de les kunt u de aanwijzingen en achtergrondinformatie bij de dia's doornemen.

Als u weet of vermoedt dat een leerling een traumatische ervaring met honden heeft, kunt u de lessen tijdig aankondigen. U kunt dan met het kind (en eventueel ouders of de intern begeleider) overleggen of en hoe het mee wil doen met de lessen.
Ontdekt u tijdens de lessen dat een leerling een traumatische ervaring heeft, erken dan het verhaal. Luister naar de ervaring en zorg dat het kind zich gehoord voelt. Bied daarna de keuze of en hoe de leerling verder wil, bijvoorbeeld iets anders doen in het lokaal of pauzeren tot het zich weer goed voelt. Kom er later in een rustig één-op-één moment op terug.

Aanwijzingen per dia en achtergrondinformatie les 1

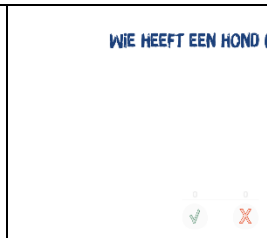
Inleiding

Nr	Dia	Handleiding
1		**Hondentaal begrijpen** Het LICG, het Landelijk InformatieCentrum voor Gezelschapsdieren, heeft een speciale website gelanceerd bij het voorlichtingsproject 'Minder hondenbeten!': https://www.minderhondenbeten.nl/ Meer over honden in het algemeen: https://www.licg.nl/honden/

2		**Overzicht van het lespakket** In de komende twee lessen ontdekken we samen meer over de taal van honden en hoe je met een hond om kunt gaan.
3		**Bespreek kort het doel van deze les** In deze les ontdek je hoe een hond aan jou laat weten wat hij denkt en voelt.

Klassengesprek

Nr	Dia	Handleiding
4		**Kennismuur: Wat weten wij al over honden?** Laat de kinderen reageren op de vraag. De bedoeling van de oefening is dat de kinderen erover nadenken wat ze weten over honden, het hoeft niet volledig te zijn. Als u twijfelt over de juistheid van wat genoemd wordt, bespreek dat dan met de groep. Kom er eventueel op een later moment op terug als u meer informatie heeft. **Achtergrondinformatie** In Nederland leven tussen 1,5 en 2 miljoen honden. Veel mensen houden van honden. Honden zijn huisdieren waar je een goede band mee kunt opbouwen. Ze zijn aanhankelijk en trouw en houden mensen gezelschap. Ze kunnen bovendien veel leren. Mensen hebben honden als maatje, maar soms ook om bijvoorbeeld een terrein te bewaken, om schapen te hoeden, als hulphond of als politiehond. Honden stammen af van wolven. Maar door het fokken zijn er nu heel veel verschillende honden. Er zijn honden met lange poten, korte poten, een puntneus of een korte neus, grote en kleine honden met allerlei verschillende oren, staarten en vachten. Er zijn meer dan 350 hondenrassen. Hoe een rashond eruit moet zien staat beschreven in de ‘rasstandaard’. Alle honden van een ras lijken daardoor erg op elkaar. Er zijn ook honden die een mix zijn van rassen, dat noemen we een kruising. En sommige honden lijken op geen enkel ras. Dat noemen we rasloze honden of bastaards.

5		**Inventarisatie van kinderen met een hond** Laat de kinderen via hun device reageren of laat de kinderen hun hand opsteken. Benoem het resultaat. Eventueel doorvragen: - Waarom hebben/hadden jullie een hond? - Wat betekent/betekende de hond voor jou? - Waarom hebben jullie geen hond? - Wie heeft zelf geen hond maar kent wel een of meer honden, bijvoorbeeld in de familie of in de buurt?
6		**Inventarisatie van meningen en ervaringen** Laat de kinderen via hun device reageren of laat de kinderen hun hand opsteken en vertellen wat ze vinden. In welk vak past het: leuk of naar? Doorvragen: - Wie is gek op honden? Waarom? - Wie is bang voor honden? Waarom? - Welke leuke dingen met een hond heb je meegemaakt? - Welke nare dingen met een hond heb je meegemaakt? - Bij een bijtincident: Wat deed jij? Wat deed de hond? Wat gebeurde er daarna?

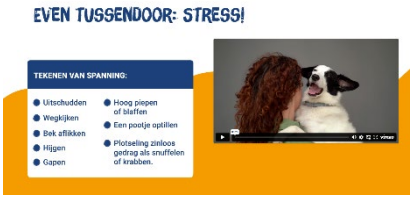
Hondentaal leren

Nr	Dia	Handleiding
7		**Doel van de quiz** Het doel van de quiz is dat de kinderen ontdekken dat je goed moet kijken naar de hele hond. Er zijn drie vragen. Bespreek eventueel de antwoorden en gebruik de volgende vragen: - Waarom denk je dat dit het goede antwoord is? - Waar heb je op gelet?
8		**Juiste antwoord: D** Een hond die door de voorpoten zakt en de billen en staart omhoog doet, wil graag met je spelen.
9		**Juiste antwoord: A** Een hond die zich groot maakt en zijn tanden laat zien (en gromt of blaft), is boos en kan bijten.

10		**Juiste antwoord: B** Een hond die bang is, maakt zich klein.
11		**Een hond praat met zijn hele lijf** Als je meer van hondentaal wilt begrijpen, kijk je altijd naar de totale hond. Omdat honden zo verschillend zijn, is dat soms best lastig. Na de uitleg met de tekeningen gaan de leerlingen daarmee oefenen aan de hand van tien foto's.
12		**Basishouding** Als een hond zich rustig voelt, neemt deze een basishouding aan. Deze houding is per ras of type hond verschillend. Dat maakt het moeilijker om te herkennen. Zo heeft de hond in de voorbeeldtekeningen als basishouding de staart omlaag. Bij een ander ras kan de staart in de basishouding juist ontspannen omhoog staan. **Verken samen de begrippen** Gebruik de vragen: - Wat betekent ontspannen zijn? - Hoe zit jij als je ontspannen bent? - Wat is gespannen? Hoe voel je dat bij jezelf? De tekening met de hangoren laat ontspannen oren zien, maar de hond in de tekening is niet helemaal ontspannen. Zo is de bek dicht en er is wat spanning in de kop te zien. Focus dus alleen op de oren. **Achtergrondinformatie** Honden moeten leren hoe ze met mensen en andere dieren om moeten gaan. Pups die weinig meemaken, worden later vaak bang of agressief. Als een jonge puppy bijvoorbeeld nooit kinderen ziet, dan kan hij later, als hij ouder is, soms bang zijn voor kinderen en naar kinderen gaan grommen! Het is daarom belangrijk dat puppy's al bij de fokker andere mensen en andere honden ontmoeten. Zo kunnen ze 'socialiseren', dat is wennen aan allerlei nieuwe mensen, dieren en dingen. Als de pup bij zijn nieuwe baas is, gaat het wenproces door. De pup moet bijvoorbeeld wennen aan de geluiden in het huis, aan kinderen en aan het verkeer. Het wenproces moet in kleine stapjes gebeuren, want als een pup aan te veel tegelijk moet wennen, kan een pup juist schrikken!

13		**Verken samen de begrippen** Gebruik de vragen: - Wat betekent zeker zijn van jezelf? - Hoe laat jij zien dat je je sterk voelt? - Hoe laat je zien dat je stoer bent? - Maak je heel groot. Hoe voelt dat? - Hoe laat je zien dat jij de leiding wilt nemen?
14		**Alert en afwachtend** Deze hond heeft iets gezien of gehoord, maar hij weet nog niet zo goed wat er aan de hand is. Hij let goed op. Is het iets leuks of iets vervelends? Hij staat al helemaal klaar om te reageren: zal ik er vandoor gaan, iets weg jagen of blij worden? **Verken samen de begrippen** Gebruik de vragen: - Wat betekent het als je afwachtend bent? - Wat gebeurt er bij jou als je niet zo goed weet wat er gaat gebeuren? - Hoe kun je aan iemand zien dat die oplettend is?
15		**Verken samen de begrippen** Gebruik de vragen: - Wat is janken? Hoe klinkt dat? - Wat is grommen? Hoe klinkt dat? **Achtergrondinformatie** Honden blaffen om allerlei dingen. Ze blaffen als ze aandacht van de baas willen, als ze heel enthousiast zijn of om te zeggen dat je uit hun buurt moet blijven omdat ze je anders zullen bijten. Als honden janken, voelen ze zich alleen, zijn ze bang of hebben ze pijn. Ook grommen ze weleens. Dan zijn ze heel boos of ze zijn bang dat jij hen iets wilt aandoen en willen zich verdedigen. Bij het grommen kunnen honden de lippen optrekken en de tanden laten zien. Ze willen je dan waarschuwen en zeggen: ‘Als je nu doorgaat of dichterbij komt, dan kan ik bijten!’

16		**Verken samen de begrippen** Gebruik de vragen: - Wat betekent onderdanig zijn? - Hoe laat jij zien dat je niet 'de baas wilt spelen'? - Hoe kun je aan iemand zien dat die vindt dat jij de leider mag zijn? **Achtergrondinformatie** Een onderdanige hond heeft een lage houding. Daarmee kan hij vertellen dat hij het prima vindt dat de ander de leiding heeft. Een lage houding kan ook betekenen dat de hond onzeker is of een beetje bang en gespannen. Dan maakt hij zich wat kleiner om alvast te laten zien dat hij geen ruzie wil. Soms gaat hij een stukje achteruit, weg van wat hij spannend vindt. Een hond die zich een beetje klein maakt omdat hij aan zijn baasje wil laten zien dat die zijn leider mag zijn, en die zijn baasje lief vindt en vertrouwt, is vaak wel ontspannen. Hij is blij om zijn baas te zien en hij wil naar zijn baas toe.
17		**Verken samen de begrippen** Gebruik de vragen: - Maak je heel klein. Hoe voelt dat? - Hoe laat jij zien dat je bang bent? - Hoe kun je aan iemand zien dat die bang is?

18		**Verken samen de begrippen** Gebruik de vragen: - Wat is wegkijken? Hoe ziet dat eruit? - Wat is hoog piepen? Hoe klinkt dat? - Wat is plotseling zinloos gedrag? Herken je dat bij jezelf? **Bij het fragment** - Welke tekenen van spanning herken je in het fragment? (gapen, hijgen, bek aflikken, wegkijken) **Achtergrondinformatie** Naast houding zijn er ook andere signalen waaraan je kunt zien dat een hond gespannen is. Sommige tekenen van stress zijn duidelijk te zien, soms moet je goed kijken. Tekenen van stress zijn bijvoorbeeld: - Uitschudden: De hond schudt zijn lichaam, alsof hij nat is. - Wegkijken of veel knipperen met de ogen: De hond kijkt weg en vermijd direct oogcontact. - Bek aflikken: De hond steekt snel de tong uit of likt de bek af. - Hijgen: De hond gaat snel ademhalen met open bek. Dat kan door de warmte komen, maar ook door stress. Van stress krijg je het ook heet! - Gapen: De hond gaapt zonder dat hij moe is. In een ongemakkelijke situatie probeert de hond zichzelf zo te kalmeren. - Hoog piepen: De hond maakt hoge piepende geluiden. Dit kan komen door onrust, frustratie of spanning, maar ook door opwinding van enthousiasme. - Hoog blaffen. - Een pootje een stukje optillen. Hij wil weg, maar hij kan of durft niet. - Plotseling zinloos gedrag, zoals kort graven, ineens gaan snuffelen, zich krabben. Alsof hij zich een houding wil geven, dit is net zoiets als dat mensen, als ze het even niet weten, aan hun neus gaan krabbelen, aan hun haar gaan frunniken of op hun horloge of telefoon gaan kijken.

19		**Verken samen de begrippen** Gebruik de vragen: - Hoe laat jij merken dat je graag wilt spelen? Hoe voelt dat? - Hoe zie je bij een wild spel dat het nog steeds een spel is? (Bijvoorbeeld doordat de kinderen lachen en om de beurt de ander achterna zitten.) **Achtergrondinformatie** Een spelboog kan een hond ook laten zien tijdens het spelen met een andere hond. Daarmee laat hij zien: wat ik doe, bedoel ik als spel. Dat kan heel handig zijn, want als honden spelen, kunnen ze elkaar ook achterna rennen, naar elkaar blaffen of naar elkaar happen. Dan is het belangrijk dat allebei de honden snappen dat het nog steeds een spel is, en geen ruzie. Met een spelboog kan de hond dat aan de andere hond duidelijk maken.

20		**Verken samen de begrippen** Gebruik de vragen: - Wat is kwispelen? - Hoe ziet een brede kwispel eruit? - Hoe ziet een hoge kwispel eruit? - Hoe ziet een lage kwispel eruit? **Bij het fragment** - Welke kwispel zie je? - Wat valt je nog meer op aan de houding van de hond? **Toelichting bij het fragment** Deze hond kwispelt wel, maar hij houdt zijn staart stijf. De staart zwiept niet helemaal heen en weer. Het eerste stuk van zijn staart kwispelt niet mee, alleen het uiteinde gaat smal heen en weer. Normaal heeft deze hond zijn staart over zijn rug, dus voor dit hondje heeft hij zijn staart laag. Vooral het stuk bij zijn billen houdt hij omlaag, tegen zijn billen aan. Het is een lage, ingehouden kwispel: de hond heeft stress en probeert iemand weg te jagen. Dat zie je ook aan zijn houding: laag op de poten, zijn oren naar achteren, grote wijde ogen en hij steekt snel even zijn tong uit (stress). Hij kwispelt dus niet omdat hij het leuk vindt! **Achtergrondinformatie** Mensen denken vaak dat een hond die kwispelt, altijd blij is en wil spelen. Dat klopt niet! Er zijn verschillende soorten ‘kwispels’, bijvoorbeeld: - De brede, ontspannen kwispel. Als de staart breed en ontspannen heen en weer zwiept, zie je dat de hond blij is. Soms zwiepen zijn billen mee. - De stijve, hoge en vrij smalle kwispel. De hond is dan gespannen of boos, of hij voelt zich bedreigd. Hij zegt ermee: ‘Niet met mij sollen’. - De lage, ingehouden kwispel. De hond voelt zich ongemakkelijk en wil dat je op afstand blijft. De staart zwiept niet voluit heen en weer, meestal beweegt vooral het einde van de staart en houdt de hond het begin van zijn staart stil.

Hondentaal oefenen

Nr	Dia	Handleiding
21		**Achtergrondinformatie** Omdat honden er zo verschillend uitzien, is het soms best lastig om te weten wat een hond bedoelt met zijn houding. Zeker als je alleen naar zijn oren of alleen naar zijn staart kijkt. Bij hangende oren kun je bijvoorbeeld niet zo goed zien of ze naar voren staan. Bij honden met heel veel haar kun je de oren misschien niet eens zien! Sommige honden hebben hun staart vaak recht omhoog staan, of zelfs in een grote krul over hun rug. Dat betekent niet dat ze zich altijd heel stoer voelen: bij hen is dat hun gewone, ontspannen houding. En dan zijn er ook nog honden met hele korte krulstaartjes, zoals een Bulldog. Daarbij kun je niet goed zien hoe zijn staart staat. Je moet daarom altijd naar de hele hond kijken: naar zijn staart, oren, poten, kop en lijf, en ook naar hoe hij doet. Dan zie je of hij zich stoer voelt of juist onderdanig, onzeker of zelfs bang.
22		
23		**Juiste antwoord: C** **Toelichting** Deze hond staat rechtop te kijken met zijn oren naar voren, zodat hij alles goed kan zien en horen. Maar zijn staart is omlaag, hij weet nog niet zo goed wat er aan de hand is. Dat vindt hij een klein beetje spannend. Hij staat alvast klaar om te reageren als er iets gebeurt.
24		**Juiste antwoord: F** **Toelichting** Deze hond laat zien dat hij wil spelen. Deze houding heet een spelboog.
25		**Juiste antwoord: B** **Toelichting** Deze hond is zeker van zichzelf, hij voelt zich stoer. Hij staat helemaal rechtop, zijn oren zijn omhoog en zijn staart ook. Hij maakt zich groot!

26		**Juiste antwoord: A** **Toelichting** Deze hond is rustig, hij staat ontspannen, zijn staart hangt losjes omlaag, zijn oren zijn ontspannen en zijn bek is een beetje open, je ziet geen tanden.
27		**Juiste antwoord: C** **Toelichting** Deze hond let goed op. Hij heeft zijn kop omhoog en zijn oren naar voren en hij kijkt ergens naar. Zijn staart is omlaag en zijn bek is dicht. Hij weet nog niet precies was er aan de hand is maar hij staat klaar voor actie.
28		**Juiste antwoord: E** **Toelichting** Deze hond is bang. Zijn lijf hangt naar achteren en hij buigt een beetje door zijn pootjes. Zijn staart is omlaag. Zijn oren staan wat naar achteren en hij laat zijn tanden zien. Daarbij trekt hij zijn mondhoeken naar achteren zodat je vrij ver in zijn bek kunt kijken. Hij wil zich verdedigen en wil niet dat je dichterbij komt.
29		**Juiste antwoord: E** **Toelichting** Deze hond is bang. Hij staat helemaal naar achteren geleund, weg van het enge. Zijn oren zijn helemaal naar achteren. Zijn staart zit helemaal tussen zijn poten tegen zijn buik geklemd. Hij heeft zijn bek dicht en hij kijkt gespannen naar dat wat hij eng vindt.
30		**Juiste antwoord: D** **Toelichting** De rechter hond is onder de indruk. Hij heeft zijn oren naar achteren en maakt zich een beetje klein, hij zakt wat door zijn poten Hij vindt dat de andere hond de leiding mag hebben. (Aan de andere hond zie je dat die zich juist sterk en zeker voelt: hij maakt zich groot en leunt naar voren.)
31		**Juiste antwoord: B** **Toelichting** Deze hond voelt zich sterk, vol zelfvertrouwen. Hij staat rechtop en maakt zich groot: zijn kop is omhoog, zijn poten zijn recht, zijn staart is omhoog en hij leunt een klein beetje naar voren.

32		**Juiste antwoord: D** **Toelichting** Deze hond laat zien dat de ander de leiding mag hebben. Hij maakt zich kleiner, doet zijn staart omlaag en zijn oren naar achteren en hij zakt een beetje door zijn poten. Hij likt zijn mond af, dat kan betekenen dat hij het een beetje spannend vindt. Misschien is hij dus ook een beetje bang.

Afsluiting

Nr	Dia	Handleiding
33		
34		**Vooruitblik volgende les** In deze les stond centraal dat een hond met zijn hele lijf vertelt hoe hij zich voelt. In de volgende les gaat het erover hoe je met een hond om kunt gaan.

Les 2 – Reageren op een hond

Lesduur: 1 uur

Digibordles: https://livecloud.online/les-2-Reageren-op-een-hond

Benodigdheden: Opdrachtkaartjes, oorkondeposters. Eventueel laptops.

Lesdoel

Het **doel van deze les** is dat kinderen weten dat een hond waarschuwt als hij iets niet langer leuk vindt en hoe je het beste met een hond kunt omgaan.

Opbouw van de les

Onderdeel	Dia	Duur	Benodigde materialen
Inleiding	1-3	5 min	
Dreigen en verdedigen	4-9	15 min	
Wat kun je doen?	10-24	30 min	Bijlage met opdrachtkaartjes. Eventueel laptops voor de online test.
Afsluiting	25-26	5 min	Oorkondeposters

Per onderdeel en per dia worden aanwijzingen gegeven en achtergrondinformatie aangereikt voor in de les.

Voorbereiding

Als voorbereiding op de les kunt u de aanwijzingen en achtergrondinformatie bij de dia's doornemen. Daarnaast zijn er nog enkele aandachtspunten:

- Print de bijlage met opdrachtkaartjes en knip de kaartjes los. Er staan 10 opdrachten op de bijlage. Zorg dat er voor elke leerling een opdrachtenkaartje is.
- Weet jij hoe je met honden omgaat? (https://kids.licg.nl/fun/gouden-regels/weet-jij-hoe-je-met-honden-omgaat/)
  Vul zelf vooraf de test in om te kijken welke vragen er worden gesteld over de gouden regels. Aan het eind van deze les doen alle kinderen zelf de test.

Aanwijzingen per dia en achtergrondinformatie les 2

Inleiding

Nr	Dia	Handleiding
1		**Reageren op honden** Honden kunnen bijten als ze boos of bang zijn. Heel vaak proberen honden te waarschuwen door duidelijk te maken dat ze iets niet langer leuk vinden en dat het moet stoppen. Maar soms begrijpen wij dat niet en lijkt het alsof een hond zomaar ineens bijt.

2		
3		**Bespreek kort het doel van deze les** In deze les ontdek je hoe je je het beste kunt gedragen in de buurt van een hond.

Dreigen en verdedigen

Nr	Dia	Handleiding
4		**Kennismuur: Welke hondentaal hoort erbij?** Laat de kinderen reageren op de vraag. De bedoeling van de oefening is dat de kinderen terughalen wat ze in de vorige les hebben geleerd. Het gaat erom wat de kinderen nog weten van de houdingen die ze hebben geleerd (dia's 12, 13, 14, 16, 17 en 19 van de vorige les). Vraag eventueel: - Wat zie je aan de kop? Denk aan de oren. - Wat zie je aan het lijf? - Wat zie je aan de staart? Bespreek eventueel bij de digitale reacties: - Welke reactie is volgens jou niet juist? Waarom? - Welke reactie past bij meerdere houdingen? - In dit vakje staat nog niet zo veel. Wie weet nog iets wat hierbij hoort?

5		**Spelvorm: ervaren hoe je reageert op iets onverwachts** Laat de helft van de leerlingen een plekje in het lokaal zoeken. Zij blijven daar staan. Geef de andere helft van de leerlingen een kaartje met een actieve opdracht. Er zijn 10 verschillende opdracht. Laat deze leerlingen een minuut lang doen wat op het kaartje staat. Laat de leerlingen daarna van rol wisselen en deel opnieuw de opdrachtkaartjes uit. De kaartjes: - Geef de ander een klopje op de schouder. En loop weer door. - Leg je hand even op het hoofd van de ander. En loop weer door. - Prik zacht met je vinger in de rug van de ander. En loop weer door. - Ga dicht achter iemand staan zonder iets te zeggen. Tel tot vijf en loop weer door. - Ga voor iemand staan. Kijk de ander drie tellen aan en loop weer door. - Wapper met je hand in de buurt van het gezicht van een ander. En loop weer door. - Loop een beetje sneller dan de anderen. Klap in je handen als je langs iemand komt. - Doe alsof je iets opraapt vlak bij de ander. En loop weer door. - Draai een rondje als je vlak bij iemand bent. En loop weer door. - Ga naast iemand staan. Spring twee keer omhoog en loop weer door.
6		**Spel nabespreken** Laat de leerlingen met één woord reageren op het spel. Bespreek het spel na: - Hoe voelde het toen iemand onverwachts iets bij jou deed? - Welke reactie riep het in je op? - Was het duidelijk wat de ander van plan was?

7		**Inventariseren van meningen** Wat denken de kinderen na hun eigen ervaring over deze vraag? **Achtergrondinformatie** Een hond weet vaak niet wat iemand voor bedoeling heeft, zeker als het gaat om iemand die hij niet kent.
8		**Honden waarschuwen door te dreigen** Een hond weet vaak niet wat jij bedoelt. Een boze of bange hond waarschuwt dat je moet stoppen. Als een hond denkt dat je echt niet luistert, kan hij bijten. Het is dus heel belangrijk dat je zijn waarschuwing begrijpt**!** **Achtergrondinformatie** Als een hond boos en zelfverzekerd is en dreigt, dan maakt hij zich groot en hij kijkt je recht aan. Hij trekt zijn lippen op zodat je zijn tanden kunt zien. Daarvan krijgt hij allemaal rimpels in zijn neus. Vaak gaat hij dan ook grommen of soms blaffen. Hij staat een beetje naar voren geleund, zijn oren zijn naar voren en zijn staart staat hoog. Als een hond bang is en dreigt, dan maakt hij zich klein, leunt een beetje achterover of hij deinst achteruit. Soms kijkt hij dan een beetje schuin naar je, dan zie je zijn oogwit. Hij trekt ook zijn lippen op en zijn mondhoeken naar achteren. Daardoor kun je zijn tanden en ook zijn kiezen zien. Zijn neus is een beetje gerimpeld. Hij kan er ook bij grommen of blaffen. Zijn oren heeft hij naar achteren en zijn staart is laag. Vaak zit het er een beetje tussenin. Dan is de hond niet heel bang, maar wel onzeker. Bijvoorbeeld omdat hij wel boos is en zou willen aanvallen, maar hij weet niet of hij wel kan winnen. Of omdat hij het eng vindt, maar hij geleerd heeft dat als hij aanvalt, hij dat enge weg kan jagen. Dan kan hij bijvoorbeeld zijn oren naar voren hebben, maar zijn staart laag of hij staat wat door zijn poten gezakt. Of zijn oren staan juist helemaal naar achteren, maar hij probeert zich toch groot te maken door rechtop te gaan staan. Hij bluft, want hij hoopt dat jij dan weggaat!

9		**Niet negeren, maar reageren** Een hond dreigt om zich te verdedigen of omdat jij iets doet wat hij echt niet leuk vindt. Bespreek samen: - Wat wil jij doen als je je niet veilig voelt? - Wat wil jij doen als iemand iets doet wat je echt niet leuk vindt? - Wat gebeurt er als de ander niet naar je luistert? Trek samen deze conclusie: Als een hond laat zien hoe hij zich voelt, dan is het belangrijk dat je daar goed mee omgaat.

Wat kun je doen?

Nr	Dia	Handleiding
10		**Wat doe je bij een bange hond?** Bespreek de punten en benadruk dat de hond met rust gelaten wil worden om weer te kunnen ontspannen. Als de groep meer informatie aankan, ga dan kort in op het wegkijken. Een hond die iets niet fijn vindt en onzeker of bang is, of stress heeft, kijkt vaak een andere kant op. Dan zie je meestal ook zijn oogwit. Zo laat hij zien dat hij zich niet fijn voelt, maar dat hij liever geen ruzie wil maken. Verder zie je de hond in dit filmpje ook een voorpootje heffen (stress) en heel snel zijn bek aflikken. Zijn staart is laag, hij zakt een beetje door zijn pootjes en zijn kop houdt hij laag, zijn oren staan naar achteren. Allemaal tekenen dat hij het eng vindt. **Achtergrondinformatie** De hond is bang, hij kan snel schrikken en misschien bijten als jij druk bent of als je dichterbij komt. Blijf dus altijd rustig en geef hem ruimte.

11		**Wat doe je bij een boze hond?** Bespreek de punten die op de slide staan. - Laat de kinderen de overeenkomsten en verschillen met de vorige dia benoemen. Controleer eventueel aan de hand van de vragen of de boodschap is overgekomen: - Waarom moet je bij een boze hond zo voorzichtig zijn? - Waarom moet je ook bij een bange hond heel voorzichtig zijn? **Toelichting bij de foto**: Deze hond heeft zijn oren naar voren, hij staat hoog op zijn poten en hij laat het voorste deel van zijn gebit zien. Hij voelt zich duidelijk meer zeker dan de hond uit het filmpje van de vorige dia. **Achtergrondinformatie** Als je met je zijkant naar de hond gericht wegloopt, kun je de hond vanuit je ooghoek nog een beetje zien. Dat gaat niet als je je rug naar de hond toekeert. Ga niet rennen of gillen bij een hond. Dan schrikt hij en kan hij zichzelf verdedigen met zijn tanden. Of hij denkt dat je tikkertje wil spelen en dan rent hij achter jou aan.
12		**Kennismuur: Wat vind jij een goede regel?** De bedoeling van deze oefening is dat de leerlingen zelf nadenken over wat een goede regel kan zijn. Het gaat er niet om dat een volledig beeld ontstaat of dat alles juist is. Geef aan dat jullie naar de regels van het LICG gaan kijken, om te zien wat experts zeggen over omgaan met honden.
13		

14		**Bespreek de regel** - Wat denkt een hond als je deze aanstaart? - Welke reactie roept dat op? **Toelichting** In hondentaal is het heel brutaal om iemand recht in de ogen te kijken. Het is het begin van dreigen. Als een hond zo naar een andere hond kijkt en naar hem blijft staren, zoekt hij vaak ruzie. Als jij zo naar een hond kijkt, denkt de hond dat jij ook ruzie zoekt. Dat vindt hij eng of hij kan boos worden. Natuurlijk zoek je geen ruzie, maar de hond begrijpt dat niet. Vind jij een hond eng en wil je hem in de gaten houden? Kijk dan maar naar zijn staart of zijn tenen.
15		**Bespreek de regel** - Wat zou een hond denken als je naar hem toe rent? - Wat zou een hond kunnen denken als je hard wegrent? - Moet je altijd lopen als er honden in de buurt zijn? **Toelichting** Honden vinden het niet fijn als je hard op ze afrent. Ze weten dan niet wat je wilt en dat vinden ze eng. Als jij wegrent, wil een hond vaak achter je aan rennen. Meestal wil hij dan spelen, maar toch kan dat voor jou eng zijn. Hij kan te druk worden en gaan happen. Loop daarom rustig in de buurt van honden. Wil je dat de hond bij jou komt, roep hem dan en ga niet zelf naar hem toe.

16		**Bespreek de regel** - Waarom is dit een belangrijke regel? - Aan wie denk je dat je het moet vragen? - Hoe vraag je aan de hond of je mag aaien? - Waarom is het belangrijk dat de baas een volwassene is? Of: Wat kun je doen als een kind met een hond loopt? - Denk je dat het slim is om een hond die ergens vastgebonden is te aaien? Waarom denk je dat? **Toelichting** Voor kinderen geldt: Vraag het eerst aan jouw ouders, dan aan de baas van de hond, dan aan de hond. Als je een hond wilt aaien en je ouders vinden het goed, moet je altijd eerst aan de baas van de hond vragen of dat mag. Als de baas het goed vindt, dan moet je daarna aan de hond vragen of je hem mag aaien. Je vraagt aan een hond of je mag aaien door je hand rustig een héél klein stukje naar de hond uit te steken zodat de hond kan snuffelen. Houd de bovenkant van je hand naar voren. Loop niet naar de hond toe. Komt hij naar jou toe? Dan kun je zachtjes aaien. Zo niet, dan heeft hij er geen zin in: laat hem dan met rust. Let op: Aai nooit een hond die ergens vastgebonden is. Je kent de hond niet en kunt de baas niet om toestemming vragen. Ook kan de hond niet weg, waardoor deze zich sneller bedreigd voelt. En omdat hij niet weg kan, gaat hij dan sneller bijten om zich te verdedigen.
17		**Bespreek de regel** - Waarom zou het voor een hond spannend kunnen zijn om op z'n kop geaaid te worden? **Toelichting** Veel honden vinden aaien op hun kop niet prettig. Een hond kan er ook van schrikken. Misschien wil hij zich dan verdedigen. Hij vindt het vaak wel fijn om geaaid te worden, maar dan liever op zijn borst of bij zijn hals. Natuurlijk vraag je eerst of je mag aaien!

18		**Bespreek de regel** Bekijk beide foto's. - Wat zou een hond denken als je hem stevig vastpakt of omhelst? - Hoe weet een hond of hij jou kan vertrouwen? - Waarom denk je dat een omhelzing bedreigend kan zijn? - Waaraan kun je zien dat de hond die omhelst wordt, het niet fijn vindt? Wat kan er misgaan in deze situatie? - Hoe zou je kunnen laten merken dat je een hond lief vindt of dat je blij met hem bent? **Toelichting** Als je een arm om een hond heenslaat, denkt de hond dat je hem gevangen wilt houden. Dat vindt hij vaak niet fijn. Hij kan dan gaan grommen of bijten om te zorgen dat jij weer loslaat. Dat is gevaarlijk! Wil je een hond laten merken dat je blij met hem bent? Aai hem dan rustig over zijn borst of opzij van zijn schouder. Dat vindt hij vaak wel fijn. Ook kan hij dan zelf kiezen of hij wil blijven of weggaan. **Toelichting bij de linker foto** De hond heeft zichtbaar stress: - Hij kijkt helemaal weg van de kinderen. - Zijn oren zijn naar achteren. - Hij hijgt. - Je ziet oogwit. De hond kan niet weg omdat de kinderen hem vasthouden. Hij zou kunnen gaan grommen en bijten. Het hoofd van de kinderen is dan heel dicht bij zijn bek. Dat kan fout gaan.
19		**Bespreek de regel** - Wat zou een hond kunnen denken als je hem stoort bij het eten? - Wat zou een hond kunnen denken als je hem wakker maakt? **Toelichting** Een hond wil rustig kunnen eten. Hij vindt het niet leuk als je naar zijn voerbak of zijn bot komt. Hij denkt dan dat je misschien zijn eten wel wilt afpakken. Dat wil hij natuurlijk niet, dus om je dat duidelijk te maken kan hij dan grommen of bijten. Laat hem daarom rustig zijn bakje leeg eten of zijn kluif opkauwen. Als een hond slaapt, moet je hem ook met rust laten. Als je hem wakker maakt, kan hij enorm schrikken. Hij kan dan happen om zich te verdedigen.

20		**Bespreek de regel** - Waarom is dit een belangrijke regel? - Mag je een hond die in de hondenmand ligt aaien? Waarom denk je dat? **Toelichting** Een fijne, eigen slaapplek is erg belangrijk voor honden. De hondenmand is een plekje dat écht van de hond is. Kinderen mogen er niet inkomen. Hij voelt zich er veilig en kan zich er terugtrekken als hij dat wil. Hij vindt het niet fijn als hij daar lekker rustig ligt en je hem wilt gaan aaien. Laat hem dus met rust als hij in zijn mand ligt.
21		**Bespreek de regel** - Wat denk je dat een hond ervan vindt als je bovenop hem gaat liggen? - Wat kan er misgaan als je onder een hond gaat liggen? - Hoe kun je op een goede manier met een hond spelen? **Toelichting** Als je op een hond gaat liggen, kun je hem pijn doen. Hij kan zich ook gevangen voelen. Dan wil hij zich verdedigen en dan kan hij bijten. Als je onder een hond gaat liggen, zijn de tanden van de hond heel dicht bij je gezicht. Dat is gevaarlijk. Als de hond ergens van schrikt of wild wordt en gaat happen, kan dat fout gaan. Blijf daarom staan of ga op een stoel zitten als je met een hond wilt spelen.
22		**Bespreek de regel** - Waarom zijn stoei- en trekspelletjes gevaarlijk? - Welke spelletjes kun je wel goed met een hond spelen? **Toelichting** Bij stoei- en trekspelletjes gebruikt de hond zijn tanden. Dat kan fout gaan, zeker als het spel wat wilder wordt! Dan kan het gebeuren dat je handen ertussen komen. Daarom kun je beter geen stoei- of trekspelletjes met een hond doen. Een zoekspelletje of gooien met bijvoorbeeld een bal kan vaak wel. Maar: probeer de bal niet uit zijn bek te trekken!

23		**Bespreek de regel** - Wat zou er kunnen gebeuren als je zelf probeert om een probleem met een hond op te lossen? **Toelichting** Een hond zal van een kind soms niet alles accepteren. Hij luistert minder goed naar een kind dan naar een volwassene. Als het kind het verkeerd aanpakt, kan de hond boos of bang worden en misschien bijten. Een volwassene kan beter inschatten wat de hond van plan is en wat wel en niet kan. Daarom moeten kinderen niet proberen om een probleem met een hond zelf op te lossen.
24		**Laat de kinderen de test doen** Laat de kinderen testen of ze de regels goed kennen: https://kids.licg.nl/fun/gouden-regels/weet-jij-hoe-je-met-honden-omgaat/ U kunt de test ook klassikaal tonen en de leerlingen laten kiezen: - Door de keuze op een wisbordje te laten schrijven. - Door te gaan staan voor antwoord A en blijven te zitten bij antwoord B. - Hang een grote A op aan de ene kant van het lokaal en een grote B aan de andere kant. Laat de kinderen hun keuze maken door naar de A of de B te gaan.

Afsluiting

Nr	Dia	Handleiding
25		**Laat de leerlingen reageren** Hoe zeker zijn de leerlingen over hun hondenkennis? U kunt er ook voor kiezen om de leerlingen in het lokaal op een denkbeeldige lijn te laten staan tussen 'Ik kan het niet' tot 'Ik kan het heel goed'.
26		**Einde** In deze les hebben we besproken hoe je met een hond om kunt gaan.

Afsluiting: de oorkondeposter

Deel na afloop van deze lessen aan elk kind een oorkondeposter uit, die u vooraf had besteld bij het LICG. Laat de kinderen hun naam op de poster schrijven in het daarvoor bestemde vakje en vul bij iedereen de datum en uw eigen handtekening in. De poster kan mee naar huis worden genomen als geheugensteuntje voor het kind. Op de achterkant staan bovendien nuttige tips voor de ouders of verzorgers.

Extra

Werkstuk of spreekbeurt

Voor extra verdieping over de leerstof kunnen de kinderen een werkstuk of spreekbeurt maken, bijvoorbeeld over het opvoeden van pups, een specifiek hondenras, waar je op moet letten als je een hond wilt kopen, hondengedrag, spelen met een hond, enzovoort.

Als onderdeel van het werkstuk of de spreekbeurt kunt u leerlingen ook (in groepjes) iemand laten interviewen, bijvoorbeeld iemand die bij een asiel werkt, een dierenarts, een fokker of iemand van een hondenschool.

Op www.licg.nl vinden de kinderen tal van onderwerpen die met honden te maken hebben. Op het kidsgedeelte, kids.licg.nl staat informatie speciaal voor kinderen. Ze kunnen dit aanvullen met informatie van internet of uit de bibliotheek.

Poster

Als extra verwerking van de leerstof kunt u de leerlingen een poster laten maken om andere mensen te vertellen waar ze op moeten letten als ze met honden omgaan. De leerlingen kunnen een algemene poster maken of een poster over hun eigen hond.

Excursie

Wilt u meer aandacht aan het onderwerp besteden, dan kunt u overwegen om met de klas op bezoek te gaan bij een asiel, een dierenartsenpraktijk, een hondenschool of een fokker. U kunt bij een hondenschool bijvoorbeeld vragen of het mogelijk is om een les van een puppycursus bij te wonen, zodat de leerlingen zien wat een pup moet leren.